

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Відділ освіти дітей з порушеннями сенсорного розвитку

Типова освітня програма "Мистецтво" для 1 - 4 класів
для спеціальних закладів освіти для учнів з
порушенням зорової функції (незрячих)

Укладач: Довгопола К.С.

«Рекомендовано Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України» (протокол №11 від 16 грудня 2024 р.)

Київ - 2024

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Кожний навчальний предмет має вносити свій вклад у цей процес становлення та розвитку особистості, а всі вони разом повинні здійснювати комплексний вплив на розвиток особистості дитини. Стосовно дитини з тяжкими порушеннями зору, то роль кожного навчального предмета значно зростає, в зв'язку з необхідністю не лише забезпечити якісну освіту, а й допомогти дитині подолати вторинні відхилення у розвитку, використовуючи компенсаторні можливості збережених аналізаторів, сприяти успішній інклюзії.

У розвитку будь-якої дитини творча діяльність та мистецтво відіграє особливу роль. Це обумовлено природою мистецтва, його багатим виховним та інформаційним потенціалом, доступністю для дітей, починаючи вже з раннього віку.

Метою навчання мистецтва для загальної середньої освіти є формування культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті; плекання пошани до національної і світової мистецької спадщини. В освіті дітей з порушеннями зору також виникають додаткові завдання розвиткового та корекційного спрямування.

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями навчання мистецтва у початковій школі є:

- збагачення духовного світу учня / учениці під час сприймання мистецтва та художньої творчості; виховання шани до національної і світової культурної спадщини;
- набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;

- розкриття творчого потенціалу особистості; стимулювання художньо-образного мислення, художніх інтересів; виховання естетичного смаку; сприяння творчому самовияву та розвитку індивідуального стилю учня / учениці через мистецтво;

- розвиток уміння інтерпретувати твори мистецтва, висловлювати враження та особистісне ставлення до них; засвоєння початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв'язках;

- формування вміння презентувати й оцінювати власну творчість, плекання потреби у самовдосконаленні;

- формування вміння взаємодіяти з іншими через мистецтво, виявляти зв'язки мистецтва з природним і соціокультурним середовищем;

- виховання здатності застосовувати мистецтво для отримання задоволення та емоційного самопізнання.

На уроках мистецтва вирішується ряд наступних специфічних завдань (спрямованих на розвиток та корекцію незрячих дітей):

- навчити дітей працювати з натуральною та зображувальною наочністю, співставляти її;

- навчити дітей цілеспрямованого аналізуючого обстеження предметів з допомогою дотику;

- навчити визначати і розуміти форму, будову предмету, розмір;

- розвивати зорове та слухове сприймання;

- сформувати сенсорні еталони;

- навчити читати і правильно розуміти рельєфний малюнок, співвідносити його з природою;

- сформувати в учнів уміння і навички графічного зображення предметів;

- дати практичні навички користування графічними засобами при засвоєнні загальноосвітніх предметів;

- збагачувати сенсорний досвід, розвивати мовлення та просторове мислення;

- сформувати, конкретизувати та вдосконалювати уявлення сліпих дітей про предмети навколишньої дійсності, усувати вербалізм, схематичність, узагальненість раніше сформованих уявлень;

- формування і корекція невербальних засобів комунікації.

На уроках Мистецтва для дітей з порушенням зору (незрячих) вводиться рельєфне малювання, яке порівняно з образотворчим мистецтвом, відіграє особливу і дуже специфічну роль у формуванні всебічно розвиненої особистості учня. Це обумовлено особливостями сприймання, навчально-пізнавальної діяльності незрячих дітей, компенсаційним та корекційним потенціалом мистецтва.

Діти з нормальним зором з перших років життя зустрічаються з різноманітними малюнками, ілюстраціями, фотографіями і навчаються впізнавати і називати зображене. Вони також вчать малювати з допомогою батьків, вихователів та самостійно. В результаті до моменту вступу до школи більшість дітей мають достатній запас уявлень та умінь з образотворчого мистецтва. Таким чином, першокласник з нормальним зором може самостійно розглядати ілюстративний матеріал та виконувати малюнок за завданням учителя, зразком або власним задумом. Незрячий ж першокласник (особливо враховуючи той факт, що багато з них не відвідує дошкільних навчальних закладів) має недостатні відповідні уявлення та вміння або не має їх зовсім. Учитель навчає учня, починаючи з найелементарнішого.

Уміння адекватно сприймати і відтворювати рельєфне зображення використовуються під час оволодіння всіма навчальними предметами (особливо актуальними ці уміння є на уроках з української мови, математики, предметах природознавчого циклу тощо), вони формуються та вдосконалюються саме на уроках з мистецтва. Зі свого боку знання й уміння, отримані під час вивчення різних предметів (уявлення про геометричні фігури; поняття про шестикрапку; прийоми ліплення; розвинена дрібна моторика та ін.) є актуальними на уроках мистецтва та позитивно впливають на процес опанування навчальним матеріалом. Таким чином, мистецтво органічно включається в систему навчальних предметів, а

успішне опанування ним є необхідною умовою засвоєння всього масиву компетенцій, який отримує незрячий учень у початковій школі.

Окрім того, мистецтво здійснює значний вплив на розвиток різноманітних рис і якостей особистості дитини з глибокими порушеннями зору. Варто зазначити, що цей навчальний предмет сприяє розвитку у дитини тонких диференційованих рухів обох рук. Це є корекційно вагомим, оскільки для незрячих рука у компенсаторному плані є заміною ока.

Підвищення рівня культури дотикового обстеження, здійснення процесу сприймання на полісенсорній основі, аналіз власних відчуттів і на їх основі створення та коригування уявлень є водночас і завданням рельєфного малювання, і необхідною умовою пізнавального розвитку дитини. Окрім цього, важливого компенсаторно-корекційного значення набуває також етап уроку, коли після сприймання об'єкту зображення учні відтворюють власні уявлення, використовуючи набуті знання й уміння. Це дає вчителю змогу вчасно отримати зворотній зв'язок, оцінити правильність засвоєного учнями матеріалу і при потребі виправити помилки, скоригувати неточності та ліквідувати прогалини. Таким чином, діти навчаються не лише виконувати мисленнєві операції на чуттєвій основі, а й водночас абстрагуватися від неї, щоб зрозуміти двовимірність зображення, сутність схеми чи символу.

На уроках мистецтва створюються умови для поліпшення просторового орієнтування. Насамперед це стосується орієнтування на площині аркуша, парти, але також і орієнтування у великому просторі. Діти опановують знання про просторове розміщення частин тіла тварин і людини, вчать читати та зображувати план приміщення чи території, розуміти та створювати макети.

Вчитель отримує змогу коригувати мовленнєвий розвиток учнів засобами мистецтва, навчати правильно називати об'єкти образотворчої діяльності, формувати про них конкретні уявлення, співвідносячи слово з реальним об'єктом. Крім

того, діти мають можливість вчитися висловлюватись щодо об'єктів мистецтва та культури, власних результатів творчої діяльності та процесу їх створення, розширювати свій словниковий запас, насамперед за рахунок специфічної лексики, та активно ним користуватися.

За умови ретельної організації уроків мистецтва відбувається особистісний розвиток незрячих дітей. Формуються інтелектуальні, моральні та вольові риси характеру; відбувається розвиток уважності, допитливості, самостійності, акуратності, ініціативності, організованості, наполегливості тощо; активізуються рухова та психічна активність, комунікабельність, мотивація колективної діяльності. Можлива корекція емоційно-вольової та комунікативної сфер дитини

Особливо варто підкреслити значення уроків мистецтва в естетичному розвитку учня з глибокими вадами зору. Саме тут дитина може пізнати сутність понять “прекрасне–потворне”, навчитися розуміти мистецтво. Вчитель стимулює учнів виявляти та висловлювати емоційне ставлення до естетичного у навколишньому середовищі та в людині, помічати прекрасне у повсякденній діяльності. Школярі мають змогу познайомитися з доступними їм творами мистецтва та видатними митцями, навчитися давати естетичну оцінку дійсності, власних дій і виробів. Особливої важливості набуває можливість самовираження, самостійне створення прекрасного на уроках мистецтва.

Отже, можна стверджувати, що мистецтво у системі сучасної початкової освіти незрячих дітей відіграє специфічну роль та займає особливе місце. Очевидною стає вимога до проведення уроків з цього предмету на найвищому професійному рівні.

Сприймання мистецтва є складним творчим процесом, під час якого відбувається привласнення особистістю емоційно-образної інформації через призму власної індивідуальності. Сила впливу та якість розуміння творів мистецтва визначаються рівнем розвитку особистості учня, зокрема емоційної сфери, а також наявним досвідом художнього сприймання.

Створення продукту творчості (наприклад, малюнка) - це діяльність, яка вимагає від незрячого учня наявності активної особистісної позиції. Мистецтво надає дітям з важкими порушеннями зору можливість самовизначення та самореалізації, вона є особливим способом пізнання навколишнього світу, сприяє формуванню естетичних смаків, інтересів та потреб особистості.

Процес засвоєння досягнень культури відбувається у тій мірі, у якій є включеним у соціальний досвід незрячих дітей. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, нових засобів спілкування, глобалізації сучасного світу робить актуальними інноваційні підходи до створення багаторівневих за своєю структурою уроків мистецького циклу.

Обираючи зміст уроків мистецтва для незрячих учнів вчителю важливо оцінити наявний життєвий досвід дітей та їх індивідуальні можливості, зокрема і наявність/відсутність залишкового зору. Деякі активності є недоступними для тотально незрячих дітей, тому їх варто виключити або замінити на інші. Також під час підготовки до уроку педагогу важливо закласти достатньо часу для виконання завдань незрячими учнями, подбати про додаткову підтримку, специфічну наочність тощо.

1 – 2 клас

Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»

Пропонований зміст інтегрованого курсу	Очікувані результати навчання	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи
<p>Спів. Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах.</p> <p>Відтворення рухами характеру, темпу, ритму музики.</p> <p>Інценізація пісень, створення театралізованих образів.</p> <p>Гра на музичних інструментах (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо): створення елементарного</p>	<p>проявляє інтерес до музичних творів;</p> <p>має уявлення про роль музики в житті людини, співає вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор), намагаючись передати відповідний настрій та характер;</p> <p>знає правила співу (постава, дихання) і намагається їх дотримуватися;</p> <p>відтворює прості ритмічні послідовності;</p> <p>намагається виразно виконувати пісні;</p> <p>має уявлення про деякі музичні інструменти та пробує ними користуватися;</p> <p>створює елементарний ритмічний супровід до пісні;</p> <p>бере участь у грі в ансамблі;</p>	<p>Розвиток дрібної моторики рук, активного дотикового сприймання.</p> <p>Розвиток слухового сприймання.</p> <p>Розвиток мовлення.</p> <p>Розвиток дрібної моторики, ритмічності та узгодженості рухів рук.</p> <p>Розвиток дрібної моторики, ритмічності та узгодженості рухів рук.</p> <p>Розвиток уяви, творчості.</p> <p>Розвиток пізнавального інтересу до мистецтва та культурної спадщини.</p>

<p>ритмічного супроводу до пісні, ритмічних послідовностей тощо.</p>	<p>пробує імпровізувати голосом та на музичних інструментах;</p>	
<p>Знайомство з нотним записом (нотний стан, скрипковий ключ, ноти в межах I октави, тривалості звуків – ціла, половинна, чверть, восьма). Використання музичної діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану.</p>	<p>орієнтується в деяких поняттях музичної грамоти, знає окремі базові символи нотної грамоти шрифтом Брайля; має улюблені музичні твори, яким віддає перевагу</p>	<p>Розвиток дрібної моторики рук, активного дотикового сприймання. Розвиток аналітичного та синтетичного мислення. Розвиток емоційно-вольової сфери.</p>
<p>Використання різних ліній, плям, форм, кольорів (за наявності залишкового зору) для створення тактильних (візуальних) образів. Організація робочого місця. Створення зображень за</p>	<p>знає назви та призначення предметів та матеріалів для малювання; вміє сприймати та аналізувати прості рельєфні зображення, співвідносити їх з реальними предметами, порівнювати з іншими зображеннями за однією та кількома ознаками; відтворює прості та добре знайомі, лінії та</p>	<p>Розвиток просторового орієнтування в просторі робочого місця, дошки для малювання, аркуші тощо. Розвиток уважності, вміння розуміти пояснення вчителя, працювати за словесною інструкцією. Розвиток дрібної моторики рук,</p>

<p>допомогою грифеля.</p>	<p>форми предметів і об'єктів довкілля пластичними матеріалами та з використанням грифеля; знає назви основних кольорів; може з допомогою вчителя організувати своє робоче місце;</p>	<p>активного дотикового сприймання. Розвиток зорового сприймання (при наявності залишкового зору). Розвиток уявлень про навколишній світ. Розвиток аналітичного та синтетичного мислення. Розвиток образного мислення. Розвиток уяви, творчості. Усунення вербалізму уявлень.</p>
<p>Елементарне компоування елементів композиції (площинної, об'ємної). Вирізування, конструювання з паперу. Робота з природними матеріалами. Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів</p>	<p>знає назви та призначення предметів та матеріалів для ліплення та конструювання; створює елементарний стрічковий візерунок; створює просту площинну та об'ємну композицію; користується пластиліном, ножицями (під контролем дорослого) тощо; спостерігає різноманітність і красу природних форм,</p>	<p>Розвиток зорового сприймання (при наявності залишкового зору). Розвиток уявлень про навколишній світ. Розвиток аналітичного та синтетичного мислення. Розвиток уяви, творчості. Розвиток логічного мислення, вміння співставляти та переносити.</p>

<p>різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, візерунок). Ліплення з пластичних матеріалів. Дотримання охайності та правил техніки безпеки.</p> <p>Дослідження довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.</p>	<p>рослин, птахів, тварин в процесі організованого сприймання;</p> <p>досліджує і виявляє цікаве, незвичайне у найближчому та добре знайомому довкіллі;</p> <p>наводить приклади геометричної подібності природних та штучних об'єктів;</p> <p>працює з папером, з природнім матеріалом;</p> <p>знає і дотримується базових правил безпеки на уроках та при роботі з різними матеріалами та інструментами.</p>	<p>Розвиток уявлень про різноманітність форм та розмірів навколишніх предметів та об'єктів.</p> <p>Розвиток пізнавальної активності.</p> <p>Формування відчуття культурної приналежності.</p>
<p>Прикрашання місця, де навчається, живе.</p> <p>Використання мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану.</p>	<p>прикрашає (за допомогою дорослого) середовище, в якому живе і навчається;</p> <p>посильно виражає власні почуття та естетичні переживання щодо проявів прекрасного у навколишній дійсності та мистецьких творах;</p> <p>емоційно переживає сприймання доступних мистецьких творів;</p>	<p>Розвиток мовлення.</p> <p>Розвиток зорового сприймання (при наявності залишкового зору).</p> <p>Розвиток уявлень про навколишній світ та пізнавального інтересу до нього.</p> <p>Розвиток уяви, творчості.</p> <p>Розвиток емоційно-вольової сфери.</p>

<p>Інсценізація (виконання нескладних ролей).</p> <p>Відтворення елементарних танцювальних елементів.</p> <p>Імпровізації засобами пантоміми(міміка, жести).</p>	<p>слухає та розуміє аудіо спектаклі, які відповідні віку;</p> <p>виконує нескладні ролі;</p> <p>вправляється над інтонацією мовлення, чіткістю дикції, виразністю жесту, пробує використовувати мімічні засоби, перевтілюючись у добре знайомих персонажів;</p> <p>має уявлення про танець, його роль в житті людини;</p> <p>рухається в ритмі і темпі музики, намагаючись, узгоджувати свої рухи з музичним супроводом (співом);</p> <p>орієнтується у добре знайомому просторі;</p> <p>придумує прості образи і створює їх знайомими засобами мистецької виразності;</p> <p>виконує твори мистецтва (співає, малює, танцює, декламує тощо), які подобаються;</p> <p>називає свої уподобання у мистецтві.</p>	<p>Розвиток мовлення та спілкування.</p> <p>Розвиток дрібної моторики, ритмічності та узгодженості рухів рук.</p> <p>Розвиток зорового сприймання (при наявності залишкового зору).</p> <p>Розвиток уяви, творчості.</p> <p>Розвиток розуміння власного тіла в просторі, його будови, рухливості.</p> <p>Розвиток орієнтування у просторі, в т.ч. великому.</p> <p>Розвиток спілкування та взаємодії з іншими людьми.</p>

Пропонований зміст

Спів (співацька постава, дихання, інтонація, дикція). Груповий спів: виконання простих пісень у групі.

Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, ритмічних послідовностей тощо.

Ритм і мелодія: навчання ритму через ударні інструменти та слухання музики.

Ознайомлення з нотною грамотою.

Звуки природи: слухання записів природи та асоціювання звуків із почуттями, для створення цілісних образів.

Імпровізації голосом, пластикою, на музичних інструментах. Відтворення рухами характеру, темпу, ритму музики.

Інсценізація пісень, створення найпростіших театралізованих образів за підтримки та допомоги вчителя.

Рельєфне малювання. Малювання графічними матеріалами (за наявності залишкового зору).

Використання ліній, форм, кольорів для створення тактильних та візуальних (за наявності залишкового зору) образів.

Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна).

Дослідження доступних об'єктів довкілля, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.

Вирізування (за наявності залишкового зору), конструювання з паперу та інших підручних матеріалів.

Робота з природними матеріалами. Створення рельєфних композицій із природних матеріалів (листя, кора, шишки).

Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів доступних видів декоративно-прикладного мистецтва.

Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами.

Прикрашання місця, де навчається, живе за допомогою дорослих у доступні способи.

Організація робочого місця (за підтримки вчителя).

Дотримання охайності та правил техніки безпеки.

Інсценізація (виконання нескладних ролей). Відтворення елементарних танцювальних елементів.

Імпровізації засобами пантоміми (міміка, жести: навчання передавати емоції через рухи та голос).

Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану.

Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»

<p>Сприймає твори різних видів мистецтва і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб (словами, рухами, мімікою, лініями, кольорами тощо).</p>	<p>сприймає твір мистецтва та висловлює враження, добираючи із запропонованих слова, співзвучні з власними емоціями;</p> <p>порівнює музичні та тактильні (візуальні – за наявності залишкового зору) образи, твори мистецтва та явища довкілля за допомогою вчителя;</p> <p>відтворює емоційні враження від твору мистецтва різними відомими засобами та способами, залежно від індивідуальних можливостей.</p>	<p>Розвиток полісенсорного сприймання.</p> <p>Розвиток мислення: аналіз та порівняння.</p> <p>Розвиток творчості.</p> <p>Розвиток емоційно-вольової сфери.</p> <p>Розвиток мовлення та профілактика вербалізму.</p>
---	--	---

<p>Розрізняє види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо) і розпізнає притаманні їм засоби виразності</p>	<p>розрізняє види мистецтва (музичне, образотворче, театральне, танцювальне, екранні); характеризує мелодію, наслідуючи вчителя або самостійно; визначає темп (повільно, помірно, швидко); реєстр (високий, середній, низький), динаміку (гучно, тихо), тембр (звучання хору та оркестру, окремих музичних інструментів (сопілка, бубон, барабан, скрипка, бандура, фортепіано тощо)); розпізнає прості тактильні засоби зображення; за наявності залишкового зору – окремі елементи візуальної виразності.</p> <p>Знайома з поняттям театру, вирізняє аудіо спектакль;</p>	<p>Розвиток слухового сприймання.</p> <p>Розвиток тактильно-дотикового сприймання.</p> <p>Розвиток залишкового зору.</p> <p>Розвиток мовлення, профілактика вербалізму.</p>
<p>Визначає серед творів і видів художньо-творчої діяльності ті, що подобаються; ділиться емоціями від сприйняття</p>	<p>має вподобання в мистецтві (улюблені мелодії, пісні, аудіо спектаклі тощо); вирізняє (із запропонованих) твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій; пробує відтворювати образи та (або) твори, які</p>	<p>Розвиток емоційно-вольової сфери.</p> <p>Розвиток мислення.</p> <p>Розвиток творчості.</p>

<p>мистецьких творів; творить для власного задоволення.</p>	<p>подобаються, або створювати власні.</p>	
<p>Пропонований зміст</p> <p>Сприймання доступних творів різних видів мистецтва.</p> <p>Виявлення та характеристика вражень, емоцій, які вони викликали. Визначення засобів виразності твору.</p> <p>Порівняння доступних природних форм, образів довкілля з їх художнім (декоративним) трактуванням за організації та керівництва вчителя. Ознайомлення з деякими видами театру (ляльковий, музичний, драматичний), кіномистецтва (кінофільм, мультфільм), знайомство з тифлокоментуванням.</p> <p>Музичні образи: опис музики через емоції. Національні мотиви: ознайомлення з українською культурою через пісні, танці та орнаменти.</p> <p>Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану.</p>		

Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»

<p>Оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами, відповідно до індивідуальних можливостей;</p>	<p>порівнює власний задум із його втіленням, за потреби за допомогою вчителя; описує, що вдалося чи не вдалося втілити; пояснює ставлення до власних результатів</p>	<p>Розвиток мислення. Розвиток самооцінки та самоконтролю. Емоційно-вольовий розвиток.</p>
--	--	--

<p>пояснює, наскільки вдалося втілити свій задум</p>	<p>художньо-творчої діяльності</p>	
<p>Презентує створені художні образи у доступний спосіб, пояснюючи створене</p>	<p>презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи, демонструє власні роботи з образотворчого мистецтва тощо); вербально описує свій творчий задум.</p>	<p>Творчий розвиток. Розвиток мовлення. Розвиток моторики. Розвиток уміння самопрезентації.</p>
<p>Бере участь у колективній творчій діяльності у доступний спосіб в залежності від індивідуальних можливостей, дотримується правил творчої співпраці; ділиться з іншими особами враженнями від сприйняття мистецтва та творчої діяльності</p>	<p>виявляє (з допомогою вчителя / вчительки) інформацію, отриману від сприймання творів мистецтва; ділиться враженнями від доступних творів різних видів мистецтва; бере участь у колективному виконанні творчого задуму – у народних святах та обрядах, концертах, виставках, інсценізаціях тощо; дотримується правил взаємодії і творчої співпраці.</p>	<p>Розвиток комунікації. Розвиток аналітичного сприймання. Розвиток мовлення. Розвиток та корекція соціальної взаємодії. Розвиток самоконтролю.</p>

<p>Пропонований зміст</p> <p>Виховні ситуації на основі творів мистецтва. Презентація творчих досягнень та їх опис.</p> <p>Коллективне виконання творчого задуму за організації та керування педагога (виконання музичних творів, участь у створенні простих колективних художніх композицій тощо).</p> <p>Рольові ігри: прості сценки, що сприяють розвитку спілкування та координації.</p> <p>Участь у мистецьких заходів (концертах, виставках, конкурсах, інсценізаціях тощо).</p> <p>Узгодження та дотримання правил творчої співпраці, взаємодії, комунікації.</p>		

3-4 класи

Змістова лінія «Художньо-практична діяльність»

Пропонований зміст інтегрованого курсу	Очікувані результати навчання	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи
Добирає доступні засоби і способи для творення	співає вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема музичний фольклор), добирає засоби виразності	Розвиток дрібної моторики рук, активного дотикового сприймання.

<p>художнього образу</p>	<p>(темп, динаміку, штрихи), необхідні для відтворення настрою, характеру; стежить за точністю інтонування, чіткістю дикції (вимови); виконує прості канони; стежить за співацькою поставою, диханням; грає в ансамблі нескладні добре знайомі композиції (трикутники, бубни сопілка (як індивідуальний інструмент), ксилофон) тощо; самостійно добирає тембр музичного інструменту для передачі відповідного образу, пояснює свій вибір; орієнтується в простому нотному записі; виконує прості живописні, графічні або рельєфні зображення, замальовки з натури, за зразком та за уявою; створює прості об'ємні композиції з різних (самостійно або з опорою на зразок), зокрема пластичних, матеріалів простими прийомами і способами;</p>	<p>Розвиток слухового сприймання. Розвиток мовлення. Розвиток дрібної моторики, ритмічності та узгодженості рухів рук. Розвиток дрібної моторики, ритмічності та узгодженості рухів рук. Розвиток уяви, творчості. Розвиток уміння співпрацювати з іншими. Розвиток пізнавального інтересу до мистецтва та культурної спадщини. Розвиток охайності та самостійності. Розвиток просторового орієнтування в просторі робочого місця, дошки для малювання, аркуші тощо. Розвиток уважності, вміння розуміти пояснення вчителя, працювати за словесною інструкцією. Розвиток аналітичного та синтетичного</p>
--------------------------	---	---

	<p>самостійно або з допомогою вчителя підбирає художні матеріали, відповідно до виду мистецтва (образотворче, декоративно-прикладне), у якому працює;</p> <p>читає та створює простий візерунок, знає про стилізацію форм оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, писанка тощо);</p> <p>самостійно створює просту композицію (рельєфну або залежно від індивідуальних можливостей: графічну, живописну, декоративну, об'ємну);</p> <p>враховує основні пропорції зображуваних предметів;</p> <p>обирає формат аркуша (прямокутник, квадрат, коло) для кращого втілення задуму (за наявності залишкового зору);</p> <p>знайома з елементарними законами перспективи (одне за іншим; ближче – більше, далі – менше);</p> <p>розуміє коли на зображення один об'єкт частково</p>	<p>мислення. Розвиток образного мислення.</p> <p>Розвиток уяви, творчості.</p> <p>Усунення вербалізму уявлень.</p>
--	---	--

	<p>перекривається іншим;</p> <p>користується художніми матеріалами, які є доступними відповідно до індивідуальних особливостей: грифель, фломастери, пензлі, стеки, ножиці тощо;</p> <p>самостійно або з допомогою вчителі користується ножицями;</p> <p>пояснює, конструює та створює прості композиції з паперу, художніх, природних та різних доступних матеріалів, самостійно або з допомогою вчителя добирає складові композиції;</p> <p>дотримується охайності, правил техніки безпеки;</p> <p>самостійно або з допомогою вчителя організовує робоче місце;</p> <p>виконує нескладні ролі (у тому числі, пісні «у ролях»), добирає засоби вираження (темп, тембр голосу, динаміку, можливо - рухи, міміку);</p> <p>грає прості елементарні театральні етюди (самостійно або з допомогою вчителя обирає</p>	
--	--	--

	<p>знайомих персонажів та «перевтілюється» у них, зокрема пробує імітувати характерні рухи (за можливості), ходу (за можливості), звуки тощо); вправляється над інтонацією, мовленням, диханням; дикцією, мімікою, жестами; знає і намагається дотримуватись правил поведінки в закладах культури та мистецтва (театрі, музеї тощо); рухається під музику, добираючи відомі та доступні танцювальні елементи.</p>	
<p>Експериментує, використовуючи доступні техніки художньо-творчої діяльності, зі звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо, поєднуючи елементи для втілення ідеї в</p>	<p>придумує образи, використовуючи знайомі та доступні засоби та способи творення образів (звуки, слова, пантоміму, рухи, лінії, кольори тощо), якими може виразити свої почуття та емоції, застосовує їх окремо чи у поєднанні; імпровізує голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на добре знайомих музичних інструментах; створює ритмічний супровід до пісні; створює зображення в процесі експериментування з</p>	<p>Розвиток творчості, фінтазії, креативності. Розвиток слухового сприймання. Розвиток та корекція комунікаційної діяльності. Розвиток дрібної моторики рук. Розвиток просторового орієнтування. Розвиток аналітичного та синтетичного мислення. Розвиток образного мислення.</p>

<p>художньому образі</p>	<p>кольорами (за наявності залишкового зору), лініями, формами тощо; колаж із матеріалів різних текстур;</p> <p>використовує засоби пантоміми (міміка, жести) у доступній формі;</p> <p>пробує створювати один образ засобами різних видів мистецтва;</p> <p>елементарно стилізує форми оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва;</p> <p>ліпить із пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами.</p>	<p>Розвиток слухового й фізичного ритму.</p> <p>Розвиток самовираження та творчої свободи.</p>
<p>Спостерігає за навколишнім світом з використанням збережених сенсорних систем, фіксує в доступний спосіб цікаві явища; використовує їх у</p>	<p>досліджує довкілля з опорою на полісенсорне сприймання, виявляє цікаві, привабливі об'єкти для створення художніх образів, фіксує їх у різних спосіб (фото, аудіо, відеозйомка, замальовки в залежності від наявності залишкового зору);</p> <p>пропонує змінити або пробує створювати елементи (візуальні, аудіо, ольфакторні, тактильні)</p>	<p>Розвиток спостережливості.</p> <p>Розвиток мовлення.</p> <p>Розвиток зорового сприймання (при наявності залишкового зору).</p> <p>Розвиток уявлень про навколишній світ та пізнавального інтересу до нього.</p> <p>Розвиток уяви, творчості.</p>

<p>творчій діяльності; самостійно або за допомогою інших намагається турбуватися про естетичну привабливість добре знайомих приміщень (з опорою на збережені сенсорні системи).</p>	<p>оформлення середовища, в якому живе і навчається; пробує використовувати власний життєвий досвід у художньо-творчій діяльності; з допомогою дорослого організовує середовище навколо себе: можливо, пропонує ідеї його зміни або покращення.</p>	<p>Розвиток емоційно-вольової сфери.</p>
<p>Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує задоволення у власній творчості</p>	<p>визначає улюблені види мистецької діяльності, займається ним/ ними у вільний час для задоволення; пояснює, що подобається робити у процесі власної творчої діяльності; розпізнає і виражає власні емоції від художньої творчості; обирає види доступної та цікавої художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою, виявляє свої почуття та емоції у творчості.</p>	<p>Розвиток мовлення, профілактика вербалізму. Розвиток емоційної сфери, здатності до самоаналізу. Розвиток уміння висловлюватися про власний стан та потреби.</p>
<p>Пропонований зміст</p>		

Спів (створення образу, настрою; добір засобів виразності). Виконання простих канонів. Гра на музичних інструментах: створення варіантів ритмічного супроводу до пісні, гра в ансамблі тощо.

Імпровізації голосом, пластикою (у доступний спосіб), на музичних інструментах.

Ознайомлення з нотною грамотою, необхідною для виконання.

Малювання доступними (графіка, живопис, рельєфне малювання) матеріалами. Добір і використання різних доступних засобів образотворчої виразності для створення візуальних або тактильних образів. Розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях (у доступний спосіб).

Дослідження довкілля у доступні способи, виявлення цікавих, незвичайних об'єктів для створення художніх образів.

Вирізування, конструювання з паперу та (або) з інших доступних матеріалів самостійно або з допомогою дорослого. Колаж із використанням різних текстурних матеріалів (тканина, папір тощо).

Робота з природними матеріалами. Вивчення природніх текстур та створення рельєфних композицій.

Елементарна стилізація форм оздоблювальних елементів доступних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, візерунок тощо).

Ліплення з пластичних матеріалів різними (простими) прийомами і способами. Створення об'ємних фігур геометричних форм із пластиліну чи глини.

Прикрашання у доступний спосіб місця, де учень/ учениця навчається, живе.

Організація робочого місця самостійно або з допомогою дорослого.

Дотримання охайності та правил техніки безпеки.

Інсценізація, найпростіші театральні етюди (створення театралізованих образів, зокрема під час рольового виконання пісні).

Відтворення елементарних доступних танцювальних елементів. Ритмічні вправи з використанням музичних інструментів і танцювальних рухів

Імпровізації доступними засобами пантоміми (міміка, жести).

Використання видів мистецької діяльності для задоволення та поліпшення емоційного стану.

Змістова лінія «Сприймання та інтерпретація мистецтва»

<p>Сприймає твори різних видів мистецтва (доступних для сприймання) і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб; зосереджує увагу на деталях; пояснює, що подобається у творі, а що ні, визначає відомі засоби художньої виразності</p>	<p>сприймає твір мистецтва збереженими сенсорними системами, виявляє здатність цілісно охопити увагою художній твір, зосереджує увагу на деталях; вербально характеризує побачене (сприйняте тактильно, почуте) добирає слова для характеристики власних емоцій та вражень; пояснює, що подобається у творі, а що – ні, визначає відомі засоби художньої виразності; порівнює музичні та візуальні (або тактильні) образи, твори мистецтва та явища довкілля, які доступні для безпосереднього сприймання; порівнює засоби виразності доступних для сприймання</p>	<p>Розвиток полісенсорного сприймання.</p> <p>Розвиток мислення: аналіз та порівняння.</p> <p>Розвиток творчості та уяви.</p> <p>Розвиток емоційно-вольової сфери.</p> <p>Розвиток мовлення та профілактика вербалізму.</p>
---	--	---

	<p>видів мистецтва (музичного, візуальних, кіно, рельєфне малювання, скульптура) у створенні аналогічних образів (зокрема персонажів казок);</p> <p>порівнює природні форми, образи довкілля (які доступні для безпосереднього сприймання) з їх художнім (декоративним) трактуванням;</p> <p>відтворює емоційні враження від твору мистецтва доступними художніми засобами</p>	
<p>Вирізняє елементи художньої мови, характерні для різних видів мистецтва, доступних для сприймання (музичне, образотворче, театральне, хореографічне тощо)</p>	<p>розрізняє знайомі види мистецтва; мистецькі професії, пов'язані з цими видами мистецтва;</p> <p>розпізнає елементи художньої мови творів музичного мистецтва для характеристики художнього образу: характеризує мелодію, темп, динаміку, ритм, регістр, характер музичної інтонації; тембр та склад виконавців (соліст, хор, оркестр, деякі тембри музичних інструментів), лад (мажор, мінор), прості музичні форми (двочастинна, тричастинна, рондо, варіації);</p> <p>розпізнає доступні для сприймання елементи художньої мови творів образотворчого мистецтва для</p>	<p>Розвиток аналітичного та синтетичного мислення.</p> <p>Розвиток слухового сприймання.</p> <p>Розвиток тактильно- дотикового сприймання.</p> <p>Розвиток залишкового зору.</p> <p>Розвиток мовлення, профілактика вербалізму.</p> <p>Розвиток просторового мислення, уваги до деталей.</p> <p>Формування національної</p>

	<p>характеристики художнього образу: кольорову гаму твору (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), елементи композиції твору (центр, головне і другорядне, симетрію та асиметрію, рельєфні лінії та крапки;</p> <p>розпізнає елементи художньої мови творів синтетичних видів мистецтва (доступних для сприймання) для характеристики художнього образу: акторську гру, костюми, декорації, музичне оформлення театрального/екранного твору, аудіо супровід;</p> <p>розпізнає доступні для сприймання та характеризує художні матеріали, якими виконана учнівська творча робота (грифель, кольорові олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо);</p> <p>розрізняє різновиди доступного для сприймання мистецтва: образотворчого (живопис, графіка, скульптура, рельєфне малювання); музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, ляльковий, музичний) мистецтва,</p>	<p>ідентичності та поваги до культурної спадщини.</p>
--	--	---

	<p>хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм) за їхніми характерними виражальними засобами;</p> <p>розпізнає за характерними ознаками деякі добре знайомі та доступні для сприймання жанри музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), знає про деякі танці – народні і сучасні.</p>	
<p>Розпізнає власні емоції від сприйняття мистецьких творів, обирає твори і види художньо-творчої діяльності відповідно до свого настрою; пояснює, від чого одержує задоволення у власній творчості</p>	<p>визначає улюблені твори мистецтва та рекомендує їх іншим;</p> <p>пояснює, що подобається (чи не подобається) у творі мистецтва;</p> <p>вирізняє твори мистецтва, що змінюють або передають його / її настрій; характеризує власні емоції.</p>	<p>Розвиток емоційно-вольової сфери.</p> <p>Розвиток мислення.</p> <p>Розвиток творчості.</p> <p>Розвиток комунікативної сфери.</p>

Пропонований зміст

Сприймання творів доступних видів мистецтва.

Вербальна характеристика змісту (крім творів інструментальної музики), вражень, емоцій, які вони викликали, виявлення особистісного ставлення до них (відповідно до віку та індивідуальних особливостей). Опис текстур через вербальні асоціації.

Характеристика ролі засобів виразності (доступних для сприймання) у створенні художнього образу.

Порівняння можливостей втілення аналогічних образів у різних видах мистецтва; порівняння природних форм, образів довкілля (доступних для безпосереднього сприймання) з їх художнім (декоративним) трактуванням. Імітація природних звуків за допомогою інструментів (барабани, маракаси, дзвіночки). Імітація природних рухів (плавання риб, політ птаха, хилитання гілок від вітру тощо).

Ознайомлення з доступними для сприймання різновидами образотворчого (живопис, графіка, скульптура, рельєфне малювання), музичного (вокальна, інструментальна), театрального (драматичний, ляльковий, музичний, аудіо вистави) мистецтва, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм). Ознайомлення з музикою різних народів і культур.

Ознайомлення з деякими жанрами музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтва (портрет, пейзаж (краєвид), натюрморт, анімалістичний тощо); видами орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), видами анімації (якщо доступно для сприймання) та деякими танцями – народними і сучасними.

Рольові ігри за мотивами українських народних казок.

Використання творів різних видів мистецтва для отримання задоволення та поліпшення емоційного стану.

Змістова лінія «Комунікація через мистецтво»

<p>Оцінює власну творчість за визначеними орієнтирами; визначає за допомогою вчителя необхідні для самовдосконалення дії; відстоює своє право на самовираження</p>	<p>характеризує власну творчість за поданими орієнтирами, пояснює, що вдалося чи не вдалося; аналізує свої досягнення, свої сильні сторони, обирає (з допомогою вчителя/ вчительки) спосіб удосконалення та може пояснити свій вибір.</p>	<p>Розвиток мислення. Розвиток самооцінки та самоконтролю. Емоційно-вольовий розвиток.</p>
<p>Презентує створені художні образи, пояснює свій задум, відстоює думку</p>	<p>представляє результати власної творчості (співає улюблені пісні, виконує добре знайомі танцювальні рухи, демонструє власні твори образотворчого мистецтва тощо) перед рідними, однолітками; пояснює свій задум, захищає свою позицію</p>	<p>Творчий розвиток. Розвиток мовлення. Розвиток уміння самопрезентації. Розвиток впевненості в собі.</p>
<p>Бере участь у колективних творчих проектах (з врахуванням індивідуальних можливостей), виконує доступні дії / ролі у творчому</p>	<p>виявляє та обговорює інформацію, отриману від сприймання творів мистецтва (доступних для сприймання дитини), ділиться своїми спостереженнями; самостійно або з допомогою дорослого знаходить</p>	<p>Розвиток комунікації. Розвиток аналітичного сприймання. Розвиток мовлення. Розвиток та корекція соціальної</p>

<p>процесі; обговорює з іншими враження від сприймання мистецтва та творчої діяльності, поважаючи вибір інших осіб</p>	<p>просту мистецьку інформацію, яка є адаптованою або доступною для осіб з порушеннями зору (підручники, енциклопедії; аудіо- та відеозаписи, інтернет-ресурси тощо), ділиться нею з іншими, пояснює свої вподобання;</p> <p>ділиться власними враженнями від творів доступних для сприймання видів мистецтва;</p> <p>бере участь у шкільних мистецьких заходах (концертах, конкурсах, інсценізаціях, елементах народних обрядів, арт-мобах тощо), здійснює доступні дії / ролі у творчому процесі;</p> <p>бере участь у колективних творчих проектах, використовуючи доступні засоби різних видів мистецтва (оформлення класної кімнати, створення колективних художніх композицій, виставки творів тощо);</p> <p>дотримується правил взаємодії і творчої співпраці, виявляє повагу до інших</p>	<p>взаємодії.</p> <p>Розвиток самоконтролю.</p> <p>Розвиток аналітичного та синтетичного мислення.</p>
--	---	--

Пропонований зміст

Виховні ситуації на основі доступних для сприймання творів мистецтва.

Презентація та характеристика власних творчих досягнень.

Зображення емоцій за допомогою голосу та інтонації.

Колективне виконання творчого задуму. Проведення шкільних мистецьких заходів.

Правила творчої співпраці, взаємодії, комунікації.

Рекомендована література

1. Довгопола, К.С. (2018) Інтегративний підхід на уроках рельєфного малювання Особлива дитина: навчання і виховання, 2 (86). стор. 17-24.
2. Довгопола, К.С. (2009) Ліплення на уроках образотворчого мистецтва в школах для сліпих дітей Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання, 1 (51). стор. 22-25.
3. Довгопола, К.С. (2017) Методичні рекомендації з організації уроків рельєфного малювання в початковій школі для дітей з глибокими порушеннями зору.
4. Довгопола, К.С. (2016) Рельєфне малювання як шлях до інтеграції у візуальну культуру для незрячих дітей Особлива дитина: навчання і виховання, 4 (80). стор. 52-58.
5. Журов В. В. Розвиток активного дотикового сприймання у дітей з глибокими порушеннями зору : навч. посіб. / В. В. Журов. – Чернігів : Вид-во “Чернігівські обереги”, 2004. – 56 с.
6. Blessa Kay F. Caballero, Agnes Catubay, Hisper Charmyn P. Semilla, Lilibeth C. Pinili, Rosein A. Ancheta, Jr., Rebecca DC Manalastas, Reylan G. Capuno, Ramil P. Manguilimotan, Jonathan O. Etcuban, Gengen G. Padillo, Raymond C. Espina "Teacher's Use of Arts on Children with Special Needs: Its Prevalence and Importance " International Journal of Science and Management Studies (IJSMS) V6.I5 (2023): 191-203.
7. Elisabeth Salzhauer Axel, Nina Sobol Levent (2003) Art Beyond Sight: A Resource Guide to Art, Creativity, and Visual Impairment/
8. J. B. Crockett, J. B., & S.M. Malley, S. M. Handbook of Arts Education and Special Education. Routledge. 2017.
9. David H. Warren. Blindness and Children: An Individual Differences Approach. 1994.